

УДК 348:271.5-46:355.1(477) "2014-2017"

© **Олександр ТОМЧУК**

ВОЛОНТЕРСЬКА ДУШПАСТИРСЬКА СЛУЖБА В ЗОНІ АТО

Аналізується волонтерська душпастирська служба в зоні проведення Антитерористичної операції (АТО). Відзначається, що в умовах бойових дій та початкового етапу організації капеланства волонтери-священники надавали моральну та духовну підтримку воїнам, першу допомогу пораненим, проводили богослужіння та похорони загиблих під час сучасної російсько-української війни.

Ключові слова: волонтерський рух, капелани, душпастирська служба, АТО, російсько-українська війна.

Військова агресія Російської Федерації (далі – РФ) проти України, анексія Криму та розв’язання війни на Сході країни наприкінці лютого 2014 р. стали важким випробуванням для українського народу та Збройних сил України (далі – ЗС України). Завдяки відданості й героїзму особового складу ЗС України, Національної гвардії України та добровольчих батальйонів у ході оголошеної керівництвом держави Антитерористичної операції (далі – АТО) частину території Донеччини та Луганщини, окупованої агресором, було визволено.

Важливу роль у відсічі агресії відіграє волонтерський рух, спрямований на допомогу ЗС України. Серед активних учасників цього руху є священнослужителі різних конфесій. При храмах організуються пункти прийому пожертв, склади, діють різноманітні волонтерські організації.

Відразу після початку російської агресії на фронт прибули священники-добровольці, які самостійно організували капеланську службу серед бійців АТО. Вивчення проблеми душпастирської служби в зоні АТО є актуальним завданням для військово-історичної науки, як і пріоритетним для вітчизняної військової науки вивчення та узагальнення досвіду сучасної російсько-української війни.

Метою пропонованої розвідки є аналіз організації капеланства на передових позиціях у зоні АТО, дослідження участі священнослужителів різних конфесій у волонтерському русі, спрямованому на допомогу ЗС України.

Відносини Збройних сил та Церкви (релігійних організацій) традиційно цікавили багатьох дослідників. За роки незалежності проблемам цих взаємовідносин присвячені дослідження В. Бугаєнка, О. Гущина, С. Здіорука, Р. Коханчука, Ю. Кальниша, В. Мандрагелі, С. Ярмуся та ін. Проте вищевказані роботи

українських науковців датовані серединою та кінцем 90-х рр. ХХ ст. У них аналізується процес запровадження інституту капеланства в арміях різних держав світу, робиться проекція на аналогічний майбутній процес і в ЗС України.

Проблема військового волонтерства в ході сучасної російсько-української війни в історичній літературі до 2014 р. не знаходила висвітлення, оскільки не було й самого такого історичного факту. Із 2014 р., від початку агресії Росії проти України, на феномен українського волонтерства першими звернули увагу журналісти. Налічуються десятки статей публіцистичного спрямування в електронних і друкованих засобах масової інформації, проте наукове опрацювання теми лише починається.

Волонтерський рух на допомогу ЗС України виник відразу після початку агресії РФ проти України. Його учасниками та організаторами стали колишні волонтери Революції Гідності, а у подальшому рух поширювався та міцнів, залучаючи сотні тисяч добровольців до своїх рядів. Відомі організації, які потрапили у вивірених часом перелік «перевіраних волонтерів», є лише вершиною загальноукраїнського волонтерського руху. Його основу становлять «небайдужі громадяни», які перераховують кошти на підтримку Української армії, відновлюють та ремонтують військову техніку в неробочий час, закупають за кордоном високотехнологічне військове обладнання, машини, допомагають пораненим та здійснюють інші види діяльності.

Сьогодні волонтерські структури – це громадські рухи та ініціативи, міжнародні, всеукраїнські та регіональні організації, частина з яких не має державної реєстрації. Лише на Львівщині діє понад двісті волонтерських структур, серед яких найбільшою активністю вирізняються «Народна самооборона Львівщини», «Волонтерська сотня», «Львівський лицар», «Допомога армії України», «Хенд-мей по-львівськи», «Допомога фронту» та ін. На жаль, не завжди допомога військовикам та цивільним у зоні АТО – продукти, медпрепарати, військове спорядження та оснащення (форма, взуття, бронежилети, кевларові шоломи, безпілотники, обігрівачі та ін.) мала державну сертифікацію, а тому, як правило, вона не отримувала офіційних дозволів на використання зібраного у фронтових реаліях.

Важливу роль у сучасних умовах російсько-української війни відіграє душпастирська служба. Від початку сучасної війни на Сході вона пройшла етапи від стихійного волонтерського капеланства до організації штатної структури у ЗС України. Так, на сьогоднішній день інститут капеланів юридично оформлений, штатна структура капеланської служби затверджена, і військові душпастирі приступають на законних підставах до роботи у військах ЗС України. Згідно з постановою Кабінету Міністрів, з 15 травня 2017 р. у всіх бойових частинах та підрозділах ЗС України затверджуються посади військових капеланів. Списки кандидатів були попередньо погоджені душпастирською Радою при Міністерстві оборони (МО) України. Після співбесіди з командирами військових частин капелани отримують призначення. Установлення капеланства у ЗС України здійснюється у два етапи: на першому – до кінця червня 2017 р., військові

капелани були призначені в бойові частини та підрозділи, а на другому, до кінця 2017 р. – в усі підрозділи Збройних сил України. Передбачено, що в бойових бригадах працюватиме від 2 до 4 військових священиків. Водночас МО України не відмовляється від волонтерської місії, яку у військах здійснюють українські конфесії, тому нештатні капелани-волонтери зможуть постійно перебувати з бійцями на передовій [1].

Військове капеланство в Україні має давні історичні традиції. Ще в козацьку добу нашої історії при козацьких загонах і на Запорізькій Січі повсякчас знаходилися капелани. Це були переважно ченці Київського Межигірського монастиря. Козацький інститут капеланів був загалом незалежною структурою. Російською імперією це оцінювалося вкрай негативно. Тому в 1760 р. на Запорізьку Січ був надісланий імператорський указ, згідно з яким козацькі капелани підпорядковувалися обер-священнику російської армії. Однак запорізькі козаки вважали своїх духівників залежними тільки від власного Коша, а не від російського керівництва. Авторитет капеланів серед козаків був надзвичайно високим. Їхня роль особливо посилювалася під час активних бойових дій, визвольних війн [2]. Душпастирська опіка була не лише в козацькому війську, а й у легіоні Українських січових трільців, Українській Галицькій армії, Армії УНР, Українській повстанській армії. Щоправда, у незалежній Україні правове формування інституту капеланства дещо затягнулося.

12 травня 1994 р. у Львові на науково-практичному симпозиумі «Духовно-гуманітарні проблеми розбудови Збройних Сил України» була започаткована як консультативний орган Міжцерковна рада з питань душпастирської роботи у збройних формуваннях України. Згодом питання задоволення релігійних прав і свобод в армії актуалізувалося на конференції «Армія і духовність: свобода совісті та віровизнання», у якій узяли участь чимало представників силових структур, науковців та духовенства. У 1999 р. учасники чергової конференції звернулися вже до Президента як Верховного Головнокомандувача з низкою пропозицій щодо теоретичного, юридичного та практичного започаткування діяльності душпастирської опіки у війську. Однак належну реакцію київська влада тоді не виявила.

У 2000 р. у Львові на черговій конференції ухвалили рішення про утворення Всеукраїнського міжконфесійного релігійного християнського військового братства. Нова організація поставила собі за мету домагатися від влади створення інституту військового духовенства і налагодження співпраці у цій сфері між різними Церквами.

У 2000 – 2004 рр. організовано перші капеланські навчання за участю запрошених військових душпастирів зі США, слухачами яких стали 150 священиків та семінаристів різних конфесій. Священиків частіше почали залучати до війська, насамперед до урочистих подій. Велике значення мало відкриття за участю громадськості каплиць та храмів у військових частинах [3]. Очевидно, що цього було замало, а головне, їхня праця потребувала правового узаконення.

Навесні 2014 р. внаслідок агресії Російської Федерації проти України священнослужителі опинилися поруч із військовими в районах реальних бойових дій та під час виконання ними бойових завдань, а відтак актуалізувалося питання щодо справедливого соціального захисту під час їхньої діяльності. Нарешті 2 липня 2014 р. Кабінет Міністрів України видав Розпорядження № 677-р «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії, Державній спеціальній службі транспорту та Державній прикордонній службі», згідно з яким розпочали створювати в лавах Збройних сил України та в інших військових формуваннях капеланської служби. Однак цей процес і донині ще не врегульовано, особливо щодо екуменічних служінь.

Однією з найголовніших умов установалення духовної опіки Церкви в Збройних силах України на сучасному етапі є екуменічний підхід у формуванні інституту військових капеланів. Оскільки церква в Україні підтримує державу, а душпастирі у війську долучаються до формування високої боєздатності та морального духу особового складу, то українські священники різних конфесій працюють і в зоні АТО. Так, УПЦ (КП) (Українська православна церква Київського патріархату) з початком бойових дій на Сході України оголосила мобілізацію своїх пастирів. До лав капеланів уже навесні 2014 р. вступили 400 священників УПЦ (КП), які добровільно вирушили на передову [4]. Наприклад, ієромонах Макарій із чоловічого православного монастиря в Жидачеві пішов капеланом на службу в зону АТО ще від початку проведення бойових дій [5]. Серед добровольців був також отець Дмитро (Поворотний), голова капеланської служби Дніпропетровської єпархії УПЦ (КП), отець Ігор (Федоришин), який воював в Афганістані, був капеланом у миротворчому батальйоні в Косові [6; 7]. Вірний УПЦ (МП) Андрій Середа, молодший лейтенант запасу, навчався на священника, однак не закінчив Київської духовної академії і добровольцем пішов у ЗС України [8]. Ім'я херсонського військового капелана УПЦ (КП) отця Ігоря (Петренко) відоме всій Україні. 14 лютого 2015 р. на блокпосту «ДНР» в с. Оленівка Донецької області, коли капелан супроводжував волонтерську гуманітарну допомогу в м. Артемівськ, його затримали бойовики. Отець Ігор провів два місяці в полоні, де над ним сепаратисти знущалися, били, катували й кілька разів водили на розстріл [9].

Як капелани-добровольці в зону АТО пішли священнослужителі УГКЦ (Української греко-католицької церкви) отці Іван (Гопко), Юрій (Лисишин), Любомир (Яворський), Іван (Гуня) та багато інших. За перші два роки бойових дій на Сході України було здійснено 395 ротацій (кожна по 35 – 45 діб) священників УГКЦ у зоні АТО [10]. Три волонтери-священники за цей період зазнали поранень [11]. Загалом від весни 2014 р. (початку російської агресії) УГКЦ (станом на 29 грудня 2016 р.) провела 474 ротації священників у зоні бойових дій терміном 30 – 45 днів. Тільки за перші два місяці 2017 р. в зоні АТО працювали 152 греко-католицькі військові капелани [12].

У бойовій обстановці на душпастирів покладаються вирішення таких завдань: моральна та духовна підтримка воюючих, допомога пораненим, їхня

евакуація, проведення служб та похоронів, робота з військовополоненими. Згідно з чинними правилами, капелани працюють у підрозділах, що діють на передньому краї, якнайближче до лінії вогню. Додатковими функціями діяльності капелана у війську є залучення його до членства в комісіях із заохочення, розслідування злочинів, залагодження конфліктів та створення доброзичливого мікроклімату у військових частинах.

Багато волонтерів-священиків за сумлінну душпастирську працю відзначено високими нагородами. Зокрема, капелан УГКЦ отець Андрій Зелінський, автор книги «Соняхи. Духовність на час війни», який здійснює служіння в зоні АТО, одним із перших нагороджений орденом «Народний Герой України» [13].

Під час бойових дій, в екстремальних умовах для бійця нерідко не має значення належність пастиря до певної конфесії, оскільки при цьому превалює прагненням людини на межі життя і смерті почути слово Боже, прочитати молитву, сповідатися, покаятися, причаститися. У зоні АТО виконує свої пастирські обов'язки капелан протестантської церкви «Філадельфія» В'ячеслав (Бевз), який пройшов підготовку на курсах у Центральному будинку офіцерів ЗС України, здійснював душпастирську опіку українських бійців у частинах і підрозділах у боях під Волновахою, Маріуполем та інших районах бойових дій. Військовослужбовці довіряють йому, прислухаються до його порад хоча б тому, що він разом із ними під вогнем противника долає усі тяготи окопного життя та краще за інших бачить і знає потреби солдатів на війні [14]. Для воїнів у цьому випадку неважлива належність духовного отця до конкретної релігійної організації, парафії або конфесії.

Волонтери-священнослужителі під час поїздок на передову лінію фронту виступають і джерелом інформації з високим рейтингом довіри, особливо якщо йдеться про гарячі новини із зони АТО. Новини волонтерів про ситуацію на фронті стають джерелом інформації і масово поширюються в друкованих та електронних засобах масової інформації. І йдеться не лише про бої, а й про втрати, смерті, поранення наших бійців, проведення рятувальних робіт серед цивільного населення в зоні Антитерористичної операції. Для прикладу наведемо ситуацію, яка мала місце 16 лютого 2017 р. під час ворожого обстрілу багатостраждальної Авдіївки. На сайті волонтерської організації «Християнська служба порятунку» (далі – ХСП) волонтер Роман Басанський розповів: «Я знаходився у дворі під час обстрілу... Бачив, як під'їхали пожежники. Запропонував свою допомогу як представника ХСП, так і тактичного медика... Знайшли людей, яких засипало: жінку та її племінника. Розбирали завали, відчинили двері. Також допомогли винести речі... Слава Богу, усі живі» [15].

До функцій військових капеланів у зоні АТО на Сході України належать насамперед проведення сповідей, причастя, відспівування загиблих, а також освячення техніки, індивідуальні бесіди з військовослужбовцями, проведення занять із християнської етики. Надзвичайно важливою є роль душпастирів у знятті стресового синдрому та зміцненні морально-психологічного стану

військовослужбовців. Ця плідна напружена робота має позитивні результати. Наприклад, командування 81-ї ОАБ проінформувало ЗМІ, що за час опіки з'єднання капеланами УГКЦ у бригаді не сталося жодного випадку самогубства [16].

Участь у бойових діях забороняє капеланам використовувати і навіть брати в руки зброю. Порушника цієї вимоги чекає сурове покарання. Так, рішенням Священного синоду УПЦ (КП) єпископа Ужгородського і Закарпатського Кирила у грудні 2014 р. відлучили від церкви за позування на фотографіях зі зброєю в руках [17].

Важливою формою душпастирської роботи є благословення бійців на зразкове виконання військового обов'язку. У травні 2016 р. група військовослужбовців, учасників АТО, отримала благословення від самого Понтифіка римської католицької церкви – Папи Франциска безпосередньо у Ватикані [18].

Волонтери-священнослужителі зони АТО ведуть історію своєї діяльності від часів Євромайдану. Вони брали активну участь у створенні добровольчих батальйонів, які захистили незалежність держави. Капелан УПЦ (КП) Валентин (Серовецький) один із перших організував проведення ранкових молебнів на сцені Майдану, а після його перемоги благословляв перші добровольчі батальйони з числа активістів Євромайдану перед відправкою їх на Схід України. Отець Валентин, військовий священник 92-ї бригади ЗСУ, а згодом капелан батальйону «Айдар», пройшов війну і важкий полон у «ЛНР», але загинув в автомобільній катастрофі [19].

Настоятель храму на честь святителя Миколая Чудотворця, що на території військової частини № 2050, протоієрей Леонід (Смаглюк) у зоні бойових дій постійно відвідує особовий склад 43-ї окремої артилерійської бригади, проводить там традиційні служби та ритуали, благословляє бійців. Настоятель храму святого мученика Іоанна-воїна, розташованого на території частини № 3056 Національної гвардії, ієрей Димитрій (Дзядзевич) благословляв новобранців на складання військової присяги, постійно супроводжував їх у зону АТО [20].

Важливим моментом в організації пастирської опіки особового складу ЗС України в зоні АТО є створення низки громадських організацій, таких як «Міжконфесійний батальйон військових капеланів». Перші поїздки капеланів-волонтерів із цієї організації в зону АТО почалися ще у квітні 2014 р. й тривають донині. За період діяльності батальйону здійснено понад сотню виїздів волонтерів-священиків «Міжконфесійного батальйону військових капеланів» у зону АТО. Робота ведеться як у ЗС України, так і в територіальних підрозділах організації. За попередніми підрахунками, на сьогодні у складі батальйону служить більш ніж 100 духовників, підготовлених для роботи в АТО.

Капелани «Міжконфесійного батальйону військових капеланів» у період від осені 2014 р. і до весни 2015 р. вели пастирське служіння в Донецькому аеропорту не тільки як священники, а й як психологи та парамедики. Від початку бойових дій духовники батальйону працювали у 93, 56, 57, 87 та 79-й бригадах; 44, 30

та 17-й танкових бригадах, підрозділах НГУ, ДУК (Добровольчий український корпус) «Правий сектор», батальйонах «Донбас» та «Айдар». Сьогодні у складі батальйону працюють капелани-інструктори з тактичної медицини та медичної евакуації, здатні навчати військовослужбовців наданню першої допомоги під час поранення. З 2016 р. на базі батальйону був створений підрозділ військових психологів для роботи як у зоні АТО, так і в навчальних центрах [21]. Ще одним напрямом стала робота волонтерів-священиків із реабілітації військовослужбовців, які повернулися із зони бойових дій. Наприклад, добровільна організація «Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнсько-військове братство» розробило й успішно реалізує Програму діяльності на 2017 – 2021 рр., яка містить у собі акцію «Солдат повертається додому» [22].

Результатом усієї плідної роботи волонтерів-священиків у зоні АТО стало, за заявою Президента України, Верховного Головнокомандувача ЗС України Петра Порошенка, створення потужного інституту військових капеланів. За його словами, понад 600 кліриків різних церковних юрисдикцій працювали з особовим складом військовослужбовців у зоні АТО [23].

У листопаді 2017 р. вперше в історії впродовж двох тижнів на базі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного священики, які вже офіційно є військовими капеланами Збройних сил України, навчалися основам військової справи, пройшли військово-гуманітарну та військово-психологічну підготовки, обмінялися досвідом капеланського служіння в підрозділах Українського війська. Начальник Національної академії сухопутних військ генерал-лейтенант Павло Ткачук, відкриваючи курси капеланів, сказав: «Не випадковою є близькість та співпраця священнослужителів і військових. Ми дуже добре розуміємо один одного, адже ми об'єднані певними спільними ідеалами, зокрема служінню суспільству, народу та готовністю до самопожертви заради інших» [24].

Таким чином, капеланство відіграє важливу роль у волонтерському русі на допомогу Збройним силам України. Загалом волонтерство – унікальне явище в сучасній історії. Незважаючи на те, що становлення волонтерства як суспільного феномену і способу організації взаємодії соціальних суб'єктів у соціальних системах різного рівня складності відбувається впродовж всієї соціальної історії людства, справжній розквіт волонтерства в наш час є наслідком гуманізації суспільних відносин, зростання ролі особистості як найвищої суспільної цінності. Сьогодні ознакою цивілізованості конкретного суспільства є також і наявність розвиненої системи волонтерських організацій і особистостей, які займаються волонтерською діяльністю індивідуально чи утворюючи менш формалізовані групи.

Інститут військових капеланів для ЗС України виник завдяки волонтерській душпастирській допомозі. Сотні священиків-волонтерів разом із тисячами добровольців вирушили на Схід України, щоб захистити й дати відсіч російському агресору. Душпастирська служба є серйозною духовною основою

зміцнення морально-психологічного стану військ, згуртування військових колективів і успішного виконання бойових завдань. Це підтверджує система підготовки і практика душпастирської опіки в зоні АТО.

Джерела та література:

1. Військові капелани запрацюють у всіх бойових частинах вже з 15 травня / Департамент Патріаршої Курії УГКЦ у справах душпастирства силових структур України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kapelanstvo.org.ua/vijskovi-kapelany-zapratsyuyut-u-vsikh-bojovyh-chastynah-vzhe-z-15-travnya/>. – Дата звернення: 21.04.2014.
2. Садов'як Д. Історія капеланства та його роль у формуванні релігійно-моральної свідомості військовослужбовців (2010 р.) / Д. Садов'як. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kievpatrarmy.org.ua/statti/170-istoriakapelaniv.html>.
3. Друздєв О. Душпастирська опіка // Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор [відп. ред. М. Литвин]. – Львів, 2017. – С. 433 – 435.
4. До бою стануть капелани. В АТО вирушила перша духовна сотня / Корреспондент.net. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/3546116-do-boiu-stanut-kapelany-u-ato-vyrushyla-persha-dukhovna-sotnia>. – Дата звернення: 31.07.2015.
5. Монах з Волині – на передовій з початку АТО / Волинські Новини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/vidsichagresoriuikrayinayedina/topakh-z-volyni-na-peredoviy-z-rochatku-ato/>. – Дата звернення: 17.10.2014.
6. Священник-капелан: «Причина війни на Донбасі – ложь» / Лица / Газета о личностях и лицедеях. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.litsa.com.ua/show/a/20355>. – Дата звернення: 17.02.2015.
7. Андрій Зелінський: «До сих пір шкодую, що не вийшло на Різдво поїхати до «кіборгів» у Донецький аеропорт» / Факти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fakty.ua/206515-kapellan-andrej-zelinskij-do-sih-por-zheleyu-hto-ne-poluchilos-na-rozhdestvo-poehat-k-kiborgam-v-doneskij-aeroport>. – Дата звернення: 29.09.2015.
8. Духовні війни – 2 / Неллі Вернер. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/society/2014/12/24/290303_duhovnie_voyni_2.html. – Дата звернення: 24.12.2014.
9. Військовий капелан Ігор Петренко знову їде в АТО / ПостФактум. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://postfaktum.com.ua/news/2016/02/27/voyni-igor-petrenko-znovu-ide-v-ato>. – Дата звернення: 27.02.2016.
10. О. Любомир Яворський: За час війни на Сході вже відбулося 395 ротацій священників УГКЦ у зону АТО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/olyubomir-yavorskiy-za-chas-viyni-na-shodi-vzhe-vidbulosya-395-rotacyi-svyashchenikiv-ugkc-u-zoni>. – Дата звернення: 23.06.2016.
11. Ми не задоволені співпрацею з Мініборони: наші військові капелани мають лише статус волонтерів, – глава УГКЦ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/news/my_ne_zadovoleni_spivpratseyu_z_minoborony_nashi_viyskovi_kapelany_mayut_lyshe_status_volonteriv_glava_ugkts_101417.html.
12. Капелани УГКЦ у зоні АТО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kapelanstvo.org.ua/category/novyny/kapelany-ugkts-v-zoni-ato/page/14/>.

13. Капелана Андрія Зелінського нагороджено Орденом «Народний Герой України» / Департамент Патріаршої Курії УГКЦ у справах душпастирства силових структур України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavnoe.ua/news/n221286>. – Дата звернення: 04.06.2015.
14. Капеллан Вячеслав Бевз: «Солдаты думали, что мы их забросаем цитатами из Библии, а мы стали просто с ними жить» / Insider. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theinsider.ua/politics/5497bf2b1a684/>. – Дата звернення: 22.12.2014.
15. П. Ткачук, Ю. Бураков, О. Турчак. Інформаційно-пропагандистська діяльність волонтерського руху допомоги збройним силам України у ході російсько-української війни, Львів 2017. – 365 с.
16. Блаженніший Святослав у Краматорську зустрівся з військовими капеланами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.ugcc.ua/video/blazhenn%D1%96shiy_svyatoslav_zustr%D1%96vsya_z_v%D1%96yskovimi_kapelan_u_kramatorsku_77941.html. – Дата звернення: 03.11.2016.
17. УПЦ КП отлучила от церкви епископа за позирование с оружием (фото). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukranews.com/news/298981-urc-kp-otluchyla-ot-cerkvy-epyskopa-za-rozurovaniye-s-oruzhyem>. – Дата звернення: 20.12.2014.
18. Папа Римський благословив українських бійців. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://m.online.ua/ukr/news/743174/>. – Дата звернення: 26.05.2016.
19. Під Києвом загинув капелан, який побував у полоні «ЛНР». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://styler.rbc.ua/ukr/zhizn/kiyom-pogib-kapellan-pobuyavshiy-plenilnr-1475513871.html>. – Дата звернення: 03.10.2016.
20. Священники УПЦ відвідали військових ЗСУ в зоні АТО та благословили новобранців. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.church.ua/2016/08/01/svyashheniki-urc-zdijsnyuyut-dushpastirsku-opiku-nad-soldatami-zbrojnih-sil-ukrajini/>. – Дата звернення: 30.07.2016.
21. Батальйон військових капеланів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vk.com/club74783500>.
22. Програма «Солдат повертається до дому» в дії / Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнсько-військове братство. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: *Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.*
23. Порошенко: в Україні сформувався потужний інститут військових капеланів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: *Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.* – Дата звернення: 09.05.2016.
24. Мирович Антон. У Львові розпочався перший в історії базовий курс підготовки військових капеланів для Збройних Сил України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.asv.gov.ua/?q=news/2017/11/20/u-lvovi-rozpochavsya-pershyy-v-istoriyi-bazovyy-kurs-pidgotovky-viyskovyh-kapelaniv>. – Дата звернення: 20.11.2017.

© Александр ТОМЧУК

ВОЛОНТЕРСКАЯ ДУШЕПАСТЫРСКАЯ СЛУЖБА В ЗОНЕ АТО

Анализируется волонтерская душепастырская служба в зоне проведения АТО. Отмечается, что в условиях боевых действий и начального этапа организации капелланства волонтеры-священники оказывают моральную и духовную поддержку воинам, первую помощь раненым, проводят богослужение и похороны погибшим во время современной российско-украинской войны.

Ключевые слова: волонтерское движение, капелланы, душепастырская служба, АТО, российско-украинская война.

© Alexander TOMCHUK

PASTORAL CARE IN VOLUNTEER SERVICE IN ATO ZONE

Volunteer Pastoral Service in the Territory of the Anti-Terrorist Operation (ATO) is analyzed. It is noted, that in terms of fighting and the initial stage of organization of the chaplaincy, volunteers-priests provided moral and spiritual support to the soldiers, first aid to the wounded, worshiped and buried the victims during the modern Russian-Ukrainian war. The article draws attention that volunteer priests are at the front of the military, closest to the line of fire. Additional functions activity of the chaplain in the army is to involve him in membership in commissions on encouragement, investigation of crimes, conflict resolution and the establishment of a friendly microclimate in military units.

Keywords: volunteer movement, chaplains, pastoral care, ATO, Russian-Ukrainian War.